

X.A. PAAR & BILBERG, WIEN.

ГОДИНА ДРУГА.
Свеска друга.
У Бечу 16. јануара 1876.

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

ИЗЛАЗИ 1. И 16. СВАКОГ МЕСЕЦА.
Годишња је цена
8 фор. а. вр., или 20 динара.

КАТАНСКА БУНА.

ПРИПОВЕТКА

ИЗ 1843 ГОДИНЕ.

НАПИСАО

МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН.

III.

Онда су, децо, била бурна времена. Час по неки преврати дешаваху се у земљи. Било их је много, који хтеше да буду прваци. Овај врбуј овог, онај савијај оног, а наш свет поводљив, па вам се за кратко време начини читав комешљај. Један је овога, други је онога, а ни један свој. Охладнаше међу собом најприснији пријатељи, позавадише се ортаци и рођена браћа. Неки се продаваху за владине људе, и свет поверова. Друге ускурјачише да су бунтовници, и народ их се клонио као заразе. А и како не? Гласови се проносили свакојаки, а татари за татариним и дању и ноћу. Сваки осећаше скору олујину. Хајде што су људи, али и жене узавреше. Па још које? Све оне алапаче и трчилаже, чупе и хаљкуше. А бабице каћиперке разношаху њихове плетке с једног краја вароши у други. Ако је жалосно село, ако је на свадби и пратњи,

МИХАИЛ, МИТРОПОЛИТ СРБИЈЕ.

то ћу-ћу-ћу смућуј, то га-га-га лажи. Оговарања и опрњивања преотеше мах, као да последње време настаде. Ако се много мешаш са светом, сумњив си, ако се поучеш и не излазиш, још горе. Стари, обично говорљиви људи ућутише се и само махаше главом, кад их што упиташ. Највреднији прегаоци пометоше се и изгубише вољу за рад. Сељаци се клонише варошана. Трговина стаде, радње попустише, а пазари никакви. Свећа, со и саун, то се цигло тронило. А шишарку нико не погледа. Сваки дан је бивао црњи и гори, а ни од куда нада, да ће боље бити. А од очајања ништа вам горе нема.

Свакога вечера хватала сам с Милом рачун о заради и потрошкы. Трошкови све исти, а привреде с дана на дан мање. И добит би халалили, само да се могло главно не начињати. Али, и сад ме боли на срцу, једнога дана наста и та нужда. Почесмо јести готово.

«Богме нам се ваља стећи, Видо,» рече ми једно јутро Миле, «јер како је почело, брзо ће нам блага поћестати.»

«А не би л' се могло још дан два поче-
кати?»

«Не.»

«А шишарке?»

«Нема ни њој прође. На овом бурном
времену снебивају се трговци из прека. С
тога и не прелазе.»

«Па шта да чинимо?»

«Не знам. Знаш ли ти што, научи ме.»

«Како да учим тебе ја женска страна?
Али почекај. Не би л' добро било да отпу-
стиш момке.»

«Па куд да иду сад?»

«До душе је и за њих незгодно, али,
али — нека се за време склоне у своја села.
Бакво је време, ништа им друго не остаје. А
кад се умири и крену пазари, онда ћемо звати.»

«А да л' је то право, Видо.»

«Изгледа до душе без срца, али је, ве-
руј, паметно. Од главног се живи, а не оду-
ли у села, на скоро ће се истрошити. Ми гле-
дамо да спасемо себе. Ми смо себи најпречи.
Није право њих ради да пропаднемо. Они ће
то и сами одобрити, кад им кажеш како је.»

«Вечерас ћу с њима говорити,» рече и
оде у дућан.

Кад сам га испратила грунеше ми сузе.
Он оде тужан, а ја још тужнија. Чини ми се
како онда заћутах, нигда не запевах. Почнем
да справљам шта то ручка. Запршка ми два
пут загорела, а млеко искипи. Толико сам
била ван себе. Вас двоје се сиграсте у ба-
штице, живи и весели ка' и пре. Ја вас гле-
дах и би ми теже на срцу. Кад смо у подне
били за софром, вас двоје да сте живи и
здрави, јеђасте као мали гемови, а ми вас
само задовољно гледасмо, и не окусисмо зало-
гај два. Глад и сан нас са свим беху оставили.

С вечери је отац дошао раније но о-
бично. Чим се је добро било смркло затво-
ри смо капке, упали смо свећу и забрави-
смо се. Вас двоје одмах заспасте, а нас двоје
седесмо у једном углу собе. Ћутасмо као
два камена. Чусмо где неко куцка у капак.
Запита смо које, и по гласу познасмо чича
Остоју. Брзо му одбравих капицик, те га пу-
стисмо унутра.

«Добро вече, децо,» поздрави нас и седе
према свећи.

«А од куд тако, чича?» Упита га Миле.

«Ка' човек који и сам не зна куд ће
и како ће». Видесмо му на лицу да је не-
што тужан.

«Да вам се није што год догодило,
чича?» Упитах га.

«За сад Богу хвала ништа, али, децо,
страх ме неки ухватио, а ја на то нисам
навикао.»

«Хоће, чича, чама на човека. Невесео
је и безвољан, па му се на зад чини, е га
и страх неки ухватио.»

«Јок, јок! Није ово, децо, узалудан страх.
Зар не видите како је узаврео свет? Брат
на брата врчи, комшија се од комшије клони.
Па онда свет никад није без рђавих људи.
Ви то Богу хвалу знате. Та ето вам Перка
пред носом.»

«Е, па шта нам може? Зли о злу, а
на своју главу.»

«А да видиш, Миле, баш није ни тако.
Зар је један висно облаган. Не памтиш син-

ко ратна времена. Како може да подивља
свет, хе, хеј!»

«Ја држим да ми нико ништа не може,
кад сам прав?»

«Не може ништа кад си прав? Море
су људи и Христа распели. Човек ти је и
анђо и ђаво. Ево да ти причам моју муку
и невољу.»

Чича Остоја пушаше на чибук. По што
лулу напуни и принали поче пушити и причати.

«Ви сте, децо, познавали обе моје кћери,
и Ниоку, која је одведена у Лешницу, и Мир-
јану, која се смирила у гробу. Ја сам своју
децу отхранио и извео на пут као сиромаш
човек, који није рад да је пред људма по-
стидан. Дао сам их те су изучиле књигу, а
мајка их кућит' научила. Не оте им се ни-
какав женски рад. Већ је била прича, та
њихна умешност. Данас да упитате, па ће
вам још то сваки рећи из њихова доба. Не
треба да вам кажем да сам био сиромаш, зна-
те ме хвала Богу изодавна. Мало бакалнице
би сва моја радња. Још сам с брат Марја-
ном прекошорцем купио воштину, те цедили
восак и продавали га ортачки. И ту беше
прилично добити. Како тако, живео сам лепо.

Прирастеше деца за удају, прилике се чешиће
појављиваху, све поштени и имућни момци.
Оп. а, зтате, беше још боље него данас дани.
Имаш ли чељаде вредно и склонито, не ста-
рај се, богме, за удају. Потроше је прве
месојеђе. И тако вам се толко и не бринух
за децу, само се Богу мољах, да се не оме-
тсм у избору зета. Али кад се човеку нешто
не да, онда бадава све. Спрема л' ти се нека
несрећа, онда јој се не изви и шчепаћете
за јаку, кад јој се по најмање надах. Да
л' је то судбина, што но Турци веле, или
случај као што мисле учевни, ко би знао
то? Ја велим да је то судбина. Сад како му
драго било, тек ја сам патио, и, молим се
Богу и мајци божијој, да не дођем у још
гори јад. Познато вам је да је Здравко стру-
нар рано остао удов, па наскоро и сам пре-
минуо, оставивши двоје сирочади. Кућа му је
као што знате баш уз мој плот. Суд постави
мене и Ђелу Обзинбундеву за тусторе. Има-
досмо муке, док децу на пут изведосмо. Оба
добро књигу изучише. Старијега дасмо код
Богиха те изучи и поста опанчар. Ено га
и данас ради и живи мирно и поштено, ка'
и отац му, Бог да му душу прости. Али мла-
ђи, млађи — никако се не даде извести на
пут. А давао га на занат, и на трговину,
све једна ти мука и невоља. Не хте, рђа,
да ради и слуша. Не скраси се нигде ни не-
деље дана. Тако ми славе, не славио је, ако
није био у свакој радњи и трговини, почните
сад одавде, па терајте ма у коју улицу. Би-
смо се по памети ја и Обзинбундева: шта
ћемо и како ћемо. Договорисмо се да га во-
дим у Београд. Бре овамо сине никакви, на-
учи ће тебе туђин, па ћеш све играти као
мечка на гурбетском ланцу. Баш се креташе
једна турска лађа, која стиже из Брчкога.
Спусти смо се Савом, стигох у Београд и
дадох га Станку абаџији. Ту се како тако
скраси годину две. Ка би треће, баш оном
лани, ето ти га Цветне недеље.

«А од куд ти, синко?» Упитах га за-
чуђен.

«Из Београда?»

«Та знам, али што ти тако у невреме
дошао?» упитам га опет лепо и очински.

«Тако ми се прохтело», рече он на то
мало по безобразно, па ста преда мном да
прави цигару. Мени се смучи. Погана траго,
помислим у себи, та преда мном се и ста-
рији снебивају, а где ти једно деринте.

«Да си ме питао, ја ти не бих световао
да дођеш, рекох му, али кад си већ ту шта
ти знам. Васкресуј код тетке у кући, па он-
да у име божје од куд си и дошао. Треба
још најмање две три године, па да занат
добро испечеш».

«То ћемо још видети», рече, па упали
цигару. Е знате кад то видех, смрче ми се.
А кад онако бозобразно вугну дим из погана
фишека, не будем ти лењ, но ти му шама-
ром избијем пушило из зуба, љутит изгасим
га у мливо, а баловога делију ухватих за
уши и изведем на поље. Тај дан био сам
чисто ван себе од љутине.

Како хуља дође више и не оде. Њего-
ва луда тетрашина место да га саветује да
иде, ста га устављати и повлађивати. «Чу-
јеш ти старко», рекох јој, «немој ти ту циле
миле са том ветрогоњом. Зар не видиш ка-
ко ли је лудо застранио. Хоће Бога ми о-
срамотити и нас и оне сироте у гробу». Још
јој хтедох говорити лепо и пристојно, као
што се беседи старим женама, кад ти се о-
на Боже милостиви зграну на мене: «а шта
си ми ти стара будало дошао да солиш па-
мет под старост. Ваљда и мени нису вра-
не мозга пониле. А имам се море и ја ту
да питам. Не дам ја детета терат у туђ бе-
ли свет. Доста сте га гонили. Ако вас срце
не боли, тетка није туђа кост. Гледај ти мо-
лим те, не даду му мира у његовој рођеној
кући. Ја ћу већ питати може л' то бити. Знам
ја куда треба. Имам и ја језик...» и још
сијасет божји грдила изговори вам та стара
вештица, ка' из надуваних мехова. Шта зна-
дох друго, него се уклоних. Шта човек не
мора да поднесе све за туђу бригу. «Хајде
нек' ти буде» помислим у себи, па се за не-
ко време и невешт не чињах. Мишљасмо ја
и Ђело, нека теткинoга сина ту. А ко зна,
рекосмо, можда ће се чова и опаметити. До-
ста је било скитње и ветрова.

«Па да л' се учовеча?» упита га Ми-
ле, а ја изнесох и послужих кафом.

«Ко се учивно», сргну чича и наста-
ви машући главом. «Скитала се пустилина
гњев га било погледати. Што год је механа,
све је обиграо. Не ћете ми веровати, а и
сам се крстих и чудих, кад чух, да се несре-
тних и на новце карта. Реците ми приличи-
ли то његову добу. Али шта му знам, поми-
слих у себи, али Ђело не остави ме с ми-
ром, све док не одосмо у суд, да га прогла-
симо за распикућу. Те вечери вратих се по
доцне са Саве, где ми испираху вуну. Уђох
лагано у авлију, па одох да видим, да л' је
притворен чардак. Учини ми се, као да чух
шанат код плота иза дрвљаника. Приградех
се и чучнув иза стубљине од бунара чух ле-
по, како се двоје разговарају. По говору по-
знао сам мог комшију бегуница и не замери-
ти, моју Мирјану, моје драго дете, рече чи-
ча, па дубоко уздахну.

«Можете мислити, настави чича даље,
како ме је и јед и срам беше подузео. Хте-

дох у онај мах чудо учинити, али, помислих, не приличи се дој старини, као што сам ја. Не мицах се с' места, али се у мени куваше. Једва уздржах стрпљење, те не прекрине. Чујте, шта сам чуо овим мојим сопственим ушима.

— «И ти зар још не верујеш да те љубим?» рече онај нас.

Моје дете ћутах.

«Нисам ли ти се толико пута клео?»

«Али како ћеш ме узети», чух где рече дете. «кад још се не лаћаш никакве радње?»

«А шта ће ми радња. Имам хвала Богу доста пустига имања. Брат се оделио. Ја сам од свега газда и господар.»

«Али ће се све то измаћи без рада.»

«Хајде проћи се, молим те, још сад ми хоћеш да попујеш, кад нас раставља плот. Сад не ћу да чујем, а кад будеш у мом двору, онда ћу те слушати. Што ти речеш, ја ћу учинити.»

«Али би ти онда морао отворити радњу, је ли Драгићу.»

«Отворићу и две, а не једну.»

«А сад си ми рекао, да ти не треба радња, кад велиш, имаш имања.»

«Ја кад сам близу тебе, Мирјана, не знам управо што говорим.»

«Али, али, Драгићу, ја још све страхујем.»

«Од чега?»

«Да се ти не ћеш поправити.»

«Проћ се лакрдије. Све је ово младост лудост. Друкчије памет говори кад човек има тако лепу жену, као ти, голубице, и кад — не смем ни да рекнем.»

«Реци, реци!» наваљиваше моја кћи нестрпљиво.

«Кад нам драго чедо закмечи у бешици.»

По овоме наста подуже ћутање. Знаш ја моје лепо дете. Стид је беше за цело обасуо.

«Па,» настави опет онај ветропир.

«Ја те љубим, Драгићу, али ко сме оцу споменути. Он мене тако воли, а тебе — али ти си га доиста и увредио.»

«Ја се кајем и притрчао бих му руци, само, кад би ми је пружио.»

«Ти се поправи како знаш, али само журно. Мајка вели, да се јављају многи просци. Девојка је ка' тица на грани.»

«Украшћу те, ако те не дадну на лепо. Ја сам далеко загазио у много што не треба. Ти једина можеш ме избавити.»

«И спашћу те, Драгићу, ако ме услушаш.»

По овом наста опет тишина. Мирјана прође тихо поред мене и оде у кућу. И ја уђем у собу, али се учиним ништа не чуо, ништа не видео. Одмах се свучем и легнем. Ту ноћ право рећи нисам спавао, него сам се пекао на жеравици, јер сам скоро до зоре мислио и мислио, шта да чиним у овој несрећи. Та зар то није несрећа, кад ти несретника љуби чедо, које си што но кажу неговао и чувао, као мало воде на длану. Мислио сам свашта. На послетку попустих на рекох у себи: можда би се и поправио уз моје дете. Али ми одмах дође друга мисао: можда ће уз њега и твоје дете помести се на правој путу и — онесрећити се. Дозо-

вем Стаку на само, па јој кажем све, шта синоћ и видех и чух. Можете мислити како ме је гледала и чудила. Хтеде да иде да виче и грди дете. Јок, јок, жено, рекох јој, сад је сасма доцне. Него позајми ми твоје памети у овој мучној неприлици. Реци шта да чинимо, да спасемо дете, а и нашу част. Сложисмо се да је дамо у Лозницу Цветку Бошковићу, који се баш тада беше јавио преко проводације. Кад је Драгић дошао да ми каже оно, што сам код бунара чуо, одговорио сам му на кратко, и, истину рећи, отерао. Прво ме је до душе лепо молио, а кад виде да га и не слушам, поче, безобразник, и претити. Излазећи стаде на праг и рече ми срдито и јетко, да ће ми се стару осветити. Ја га тада и не слушах. Кад смо детету рекли да је испрошена, насмехну се, а кад чу за кога, сневесели се. Од то доба не подиже главе ка' покошен цветак. И одведе се, а све тужна, па тужна. И умре уз часни пост. Плакасмо, а и данас плачемо за нашим несретним дететом. А он? Он и данас проводи свој пустилински живот. Наудио ми је и подметуо ноге где год је могао. Опадао ме је где год је стао. И сад

Ту чича ућута, и гледећ' преда се, пушташе честе густе димове из трешњевога чибука.

«И зар вас још ни сад не оставља на миру?» Упита га Миле.

«Не. И ако власт удари потеру против оних, који шуроваше с катанијом, Бог зна како могу проћи. Тај је кадар измислити на ме свако зло. А вероваће му се, угурсузу, јер смо кућа уз кућу.»

«А зар нема и честитих људи који вас познају?»

«У то се и уздам. Али, али, у побуни и један глас доста је, да те доведе под сумњу. С тога и страхујем. Па онда, Бог зна какав ће бити тај, који ће те гласове мерити.»

«Небојте се, чича,» храбрише га Миле. «Бог ће дати, све ће добро бити!»

«Из твојих у Божија уста. Чисто ми је сад лакше, кад вам се изјадах. Време је да идем. Лака вам ноћ.»

Метем му пубе на леђа, отворисмо му капицик и он лагано пође. Баш кад је изишао на улицу видесмо с оне стране поред кућа човека који стајаше у сенци од месечина . . . «То је он,» шапну чича тихо и загушљиво, па се лати замашнога чибука. «У злу не требао,» рече и оде.

(Продужиће се.)

МОЗАИК.

(ДРУГА ГРУПА.)

I.

У гори.

Кад у гори чујем
Сретних тица гласе,
Знам природа с њима
Тада поздравља се.
И ја тада гласно
Вликнем певаг мио, —
Па тако сам, браћо,
Певат' научио.

II.

Златно доба.

Детинско је доба
Јабука од злата,
Ал' није на сладост
Свакоме узбрата.
Но кога је верно
Свуд пратила срећа,
Еј, ала се слатко
Златног доба сећа!

III.

Пчела.

Пчела крај нас лети,
Да нас на рад сети:
Купцај, брајко, дома,
Када си сиромаш!
Ко свој позив свати,
Меда ће му дати,
А лењ ко се пати,
Жалосна му мати!

IV.

Притворном.

Смерно је лице твоје,
Љупко ти поглед сија,
Но крв ти отров тајни,
А срце љута змија.
Што дуже лик ти гледам,
Све лепше лик ти сија,
Што ближе к теби прићем,
Све љубе сикће змија.

V.

Мати светује синчића.

Сиграј ми се, дете,
И позорно скачи,
Но у школи свима
Пауком предњачи!
У школи си ђаче,
Што слуша, не скаче,
У игри пак пусти,
Нек други предњаче!

VI.

Ђак светује оца.

Ти ноћу немаш мира,
Јар имаш тма талира,
К'о ја: што више књига,
То више имам брига.
Дад нешто од талира,
А ево нешто књига,
Па спавај с више мира,
А ја са мање брига.

VII.

Ко не зна за род пасти,
А речма за њим гине,
Нек срамну своју маску
На време јоште скине.
Јер шта имамо од тог,
Што чета много броји,
А пукне л' прва пушка —
Јунаци куда који.

† ЈОВАН ПРЧИЋ-МИЛЕНКО,

МИРНО ГЪВЕЗДАНЦЕ.

НОВЕЛА

ИВАНА ТУРГЕНЬЕВА.

(Продужење.)

добро нам дошли," завика Ипатов, "то је сасвим изненада! То је лено! Допустите ми, да вам пољубим ручицу!"

"Можете," вели она, "ал' ми најпре морате свући рукавицу. Ја не могу." Па пружајући му ручицу климну главом на Марију Павловну, "узми само, моја слатка Маша," рећиће лако уздањуши, "мој брат не може данас доћи."

"Видим и тако већ да га нема," одговори полугласно Марија Павловна.

"Каже, има много посла. Немој се љутити, слатка! . . . А! Добар дан, Јегоре Капитонићу, добар дан Иване Илићу, добар дан децо!" — "Васо" додаће скренувши се своје козаку, "гледај да красавчика добро провадиш. Јеси л' чуо? — Маријице, дад ми, молим те, једну чижоду да приденем скут од хаљине. — Михайло Николајићу, одите овамо!"

Ипатов јој приђе.

"Ко је тај тамо?" запитаће га доста гласно.

"То је наш комшија Астахов, Владимир Сергејић, знате, чије је Сасово. Хоћете, да вас упознам?"

"Добро — после . . . ох, да дивна времена," продужиће, "Јегоре Капитонићу, та може л' бити, да Матријона Марковна гунђа и на оваком времену?"

"Матријона Марковна не гунђа, ни кад је овако, ни кад је другаче време, она је само строга, што се тиче поведенија."

"А шта раде госпођице Бирјулевљево? Сутра дан, јелте, све већ знају?" па прсну у гласни, звучни кикот.

"Ви се изволевате увек мало шалити," одговори Јегор Капитонић. "Ал' да како, кад би се човек и шалио, ако не у вашим годинама."

"Јегоре Капитонићу, слатки, немојте се љутити. Ох, тако сам уморна! Морам баш сести."

Надежда се Алексијевна спусти на једну столицу, па навуче прошки шеширић на очи.

Ипатов јој доведе Владимира Сергејића.

"Допустите ми, Надеждо Ивановна, да вам преставим нашег комшију господина Астахова, о коме сте већ зацело слушали."

Владимир се Сергејић поклонил, а Надежда га Ивановна мери испод обода свог округлог шеширића.

"Надежда Ивановна Веретјевљева, наша комшијница," продужиће Ипатов, окренув се Владимиру Сергејићу.

"Љиви овде са својим братом Петром Алексијевичем, бившим поручиком у гарди. Приспа пријатељица моје свастике, и у опште жели нам добра целој кући."

"Потпун signalement", рећиће посмешливо Надежда Алексијевна, још једнако мерићи Владимира Сергејића испод шешира.

А међу тим је Владимир Сергејић опет мислио: Ама и ова је што може бити лепа. А Надежда је Алексијевна одиста и била див-

на девојка. Витка и нежна, долазила је много млађа, а ушла је већ у двадесет осму. Округла лица, мале главе, пуна плава коса, уоштрљена, нешто уздигнута носића, па живе, нешто лукаве очице. Вири из њих подсмевање, па све севају. Њене би живе црте дошле каткад баш раскалаше, обесне и заједливе. Каткад би јој додуше прелетела лицем сенка замишљености, онда је блага и простодушна, али не може да се задуго баци у мисли. Вићином је људе свађала са смешне стране, па је добро правила карикатуре. Од колевке су је мазили, па то си могао одмах на њој приметити. Кога од детињства мазе, познаћеш га до гроба. Брат је јако миловао, ма да би јој чешће рекао, да уме добро да уједе, и то не као чела, већ као зоља; јер кад чела кога уједе, а она угине, ал' зољи није ни врага. То је Надежду Алексијеву јако једило.

"Јесте ли овде на дуже време," запитаће Владимира Сергејића, спустивши очи и фрљајући међу прстима своју камчију.

"Мислим већ сутра да идем."

"А куда?"

"Дома."

"Дома? А смем ли запитати зашто?"

"Зашто? Молим вас, има се посла, што није за одлагање."

Надежда га Алексијевна погледа.

"Зар сте ви тако — тачан?"

"Ја се бар трудим, да будем тачан," вели Владимир Сергејић. "У нашем позитивном веку сваки људски човек мора бити позитиван и тачан."

"То је цела истина," приметиће Ипатов, "је л' да је тако, Иване Илићу?"

Иван Илић само блеји у Ипатова, а Јегор ће Капитонић рећи:

"Да, да је тако."

"Штета," вели Надежда Ивановна, "нама баш недостаје један јеуне premier. Ви знате да престављате комедије?"

"Још нисам на том пољу окушао своју снагу."

"Главу ћу дати да бисте добро престављали. Држање вам је како ваља, а ваљано држање, то је за данашњег јеуне premier-а прво и прво. Знате ја и брат ради бисмо да удесимо као неко позориште. Па нећемо престављати само комедије, него и драме, балете, па шта више и трагедије. Ето, шта фали Машици за Клеопарту или Федру? Погледајте је само!"

Владимир се Сергејић осврне. Марија Павловна стоји, прекрстила руке, а главу наслонила на врата па замишљено гледа у даљину. У тај пар њене дивне црте одиста наличише на какав стародревни стуб. Пречула је последње речи Надежде Алексијевне, ал' кад примети, како су све очи од једном на њу упрте, а она се махом осети шта је порумени па хтеде у дворану . . . Ал' јој се Надежда Алексијевна брзо лати руке, привуче је себи, улагујући се као каква мачкица, па пољуби ту чисто мушку руку. Марија се Павловна још већма замури.

"Ти све тераш лакрдије, Нађо," рече јој.

"Зар нисам рекла истину? Ево ја се позивам на све остале . . . Но хајде, хајде, оканућу се. — Ја вам и опет велим," окренуће се Надежда Алексијевна Владимиру

Сергејићу, "штета што одлазите. Ми додуше имамо једнога јеуне premier-а, што се сам намеће; ал' он већ није ни за шта."

"А ко је то, ако смем запитати?"

"Бодрјаков, песник. А како може песник да буде јеуне premier? Прво и прво носи се да вас бог сачува, друго пише додуше епиграме, али од сваке женске, па — узмите само! — и од мене се боји, све шапуће, не знам нека му је рука изнад главе, и бог би све знао шта. Кажите ми, молим вас monsieur Астахов, јесу л' сви песници такви?"

Владимир Сергејић плану.

"Љично нисам ниједнога познавао, а морам признати, да се нисам ни отимао, за тако познанство."

"Та да! Разуме се. Ви сте позитиван човек. Није хасне, мораћемо узети Бодрјакова, нема се куд. Други су јеуне premier-и још гори. Овај ће бар научити своју ролу. Машама ће уз трагичне роле бити и prima donna. Нисте је чули певати monsieur Астахов?"

"Нисам," рећиће смешећи се Владимир Сергејић, "нисам ни знао, да . . ."

"Шта си ти навлајисала на мене, Нађо?" рече Марија Павловна срдито.

Надежда Алексијевна скочи.

"Јест, јест, слатка Машице, тако ти бога, певај нам што год, молим те . . . молим те, слатка. Нећу те се манути док нам што год не попеваш. Душо слатка, певај нам што год. Видиш и ја бих што год певала да позабавим госта, ал' ти знаш, како ми је глас гадан, ал' видићеш како ћу те пратити."

Марија Павловна ћути.

"Тебе се не може човек опростити", рећиће најпосле. "Као некој мизи мора човек да ти испуни сваку твоју лудорију. Хајде де, певаћу."

"Красно, красно," повика Надежда Алексијевна па затапша рукама. "Господо славна, хоћемо л' у дворану. А што се тиче "лудорија," да знаш да ти нећу опростити," додаће смејући се. "Како ми можеш пред страним човеком тако износити слабе стране? Јегоре Капитонићу, да л' и вас Матријона Марковна тако срамоти пред странцима?"

"Матријона је Марковна," мумлаше Јегор Капитонић "честљејша дама, само што се тиче —"

"Но, хајдмо, хајдмо," прекиде га Надежда Алексијевна, па оде у дворану.

Сви за њом. Она скиде шешир, па седе за гласовир. Марија Павловна стаде поред зида доста далеко од Надежде Алексијевне.

"Машице," рече мало се промисливши, "Певај нам: хлопец сеје жито."

Марија Павловна поче. Глас јој је чист и снажан, певала је добро — просто и без афектације. Сви је пажљиво слушају, па Владимир Сергејић не може да прикрије своје чуђење. Кад Марија Павловна сврши, приђе јој, па је оде уверавати, како никад није очекивао, како не би никад мислио . . .

"Чекајте, чекајте само," прекинуће га Надежда Алексијевна, "доћиће још нешто лепше! Машице, хоћу да обрадујем твоје малоруско срдање, певај сад: Гомин, гомин по дубрави . . ."

"Зар сте ви Малорускиња?" упита је Владимир Сергејић.

«Родила сам се у Малој Русији,» одговори му она, па поче: Гомин, гомин по дубрави

Најпре је певала немарно; али тужно-страсна песма из њене домовини, мало по мало па је раздрага, лице јој пламти, очи севају, а глас живи огањ. Престаде.

«Ох бого, ала си то дивно отпевала, рећиће јој Надежда Алексијевна пригнувши се преко гласовира. «Штета, што ми није брат овде!»

Марија Павловна спути махом очи, па се као обично поругљиво смеши.

«Управо бисмо требали још нешто да чујемо,» рећиће Ипатов.

«Ако би били тако добри,» додаће Владимир Сергејић.

«Опростите, данас не певам ништа више,» рече Марија Павловна па оде из собе.

Надежда Алексијевна погледа за њом, па паде у дубоке мисли. Онда се смеши, па поче по гласовиру једним прстом мелодију оне прве песме; онда од једном засвира неку дивну полку, па не свршивши је, увати један гласан акорд, залуни инструменат, па ћипи.

«Штета, што нема никога с ким би се могло играти, а сад бих тако радо играла!»

Владимир јој Сергејић приђе.

«Да дивна гласа у Марије Павловне,» приметиће, «па како са осећањем пева!»

«А ви волите музику?»

«Веома.»

«Тако научен човек — па опет волите музику!»

«А од куда ви дођосте до тога, да сам ја наученак?»

«Да, да; ја све заборавим, да сте ви позитиван човек. Ал' где је Маша? Чекајте, сад ћу је довести.»

Па се Надежда Алексијевна вијну из дворане.

«Прави ветропир, као што изволевате видети,» рећиће Ипатов Владимиру Сергејићу «ал' има добро срце. Па тек како су је васпитали! Не можете ни помислити! Говори све језике на свету. Него дабогме, људи су имућни.»

«Да, да,» вели Владимир Сергејић расејано «врло љубазна госпођица. Него допустите, молим вас, да вас запитам, је л' би ла и ваша госпођа супруга из Мале Русије?»

«Него да је била. Моја је покојна супруга била из Малоруске, као год и сестра јој Марија Павловна. Знате, управо да вам кажем, моја жена није имала ни подпуно чист изговор. Дабогме да је знала добро руски, ал' опет није сасвим чисто говорила. Марија је Павловна оставила домовину још детом, ал' опет малоруска крв пробија; јелте?»

«Марија Павловна пева дивно!» приметиће Владимир Сергејић.

«Одиста, није рђаво. Ал' ког нам врага још не доносе чај? Па где су се те девојчице запекле? Време је већ чају.»

Госпођице се још не враћају. Међутим наместили сто па донели самовар. Ипатов

пошље по госпођице. Ево их заједно. Марија Павловна седе за сто, да успе чај, а Надежда Алексијевна оде вратима од лонце па гледа у башту. Након врелога летњег дана дође јасно, тихо вече. Пола неба преливено сунчевим црвенилом. Широка бара стоји као неко непомично огледало, па из сребрнасте магле својих дубоких недара одблескује стрмоглав читаву пучину неба, цркакато дрвеће и куће. На све стране тишина, не чујеш ни најмања жубора.

«Глете само како је дивно,» рећиће Надежда Алексијевна Ивану Сергејићу, који јој је полако пришао. «Ено тамо доле у бари претрчала једна звезда поред оне свеће из куће; пламен црвен а звезда златна А где ево возе стару мајку,» придодаће гласно!

Сликe из Старе Србије: СРБИНИ КАТОЛИЧКЕ ВЕРЕ.

Иза зове се помолише мала колица. Турају их две слуге. У њима нека стара бакица, сва згурена и умотана, спустила главу на груди. Бела чипка на капи покрила јој скоро цело усукано, збегнуто и збабано лице. Колица стадоше пред лонцом. Ипатов и зађе из собе, а девојчице отрчаше за њим. Читаво су вече као неки мишићи тумарали по соби.

«Желим вам добро, благо вече, мајко,» рећиће Ипатов узвишеним гласом, принавши старици. «Како вам је данас?»

«Ето дошла, да вас видим,» вели стара потмуло и с напрегом. Ала је то дивно вече! Преко дана сам спавала, па ме сад тако ноге болу. Ох, те проклете ноге! Нису више ни за шта, а болу.»

«Допустите ми, мати, да вам преставим нашег комшију Астахова, Ивана Сергејића.»

«Мило ми је, мило ми је,» рече стара гледећи га својим великим, црним, скоро угашеним очима. Молим вашу благонаклоност и љубав за мога сина. Он је добар човек; ја сам га васпитала како сам могла, али — тек је женска мука. Још је доста малодушан; ал' бог је добар, биће и боље, а и време је. Ал' да; ја морам сад кући. Нађо, јесте ви то?» додаће стара управивши поглед на Надежду Алексијевну.

«Ја сам, мајко.»

«А Маша двори чај.»

«Јесте, мајко; она нас двори.»

«Па ко је још ту?»

«Иван Илић и Јегор Капитонић.»

«Супруг Матријоне Марковне?»

«Јесте, мајко.»

Стара макну уснама.

«Но, добро, добро. Ал' кажи ти мени Машо, хоћу л' ја већ доћи једаред до тога старосте. Заповеди му, да сутра рано мени дође. Имам с њиме о много којечем да се разговарам. Ја већ видим без мене нема код вас ништа. Ал' сад већ доста; уморна сам. Дед турај! Турајте море, кажем вам. Па збогом, баћушко. Заборавила сам ти име и презиме,» рећиће окренувши се Владимиру Сергејићу, «извиши стару душу. А ви, унуче, немојте ме пратити. Седите, седите лепо, па учите своју задаћу. Чујете л'? Маша вас је јако разманила. А сад вуци!»

Па са муком подигнута глава старице паде опет на груди.

Колица се кренуше па полаго одзврјаше.

«Колко вам је матери година?» запитаће Владимир Сергејић.

«Тек седамдесет трећа, ал' је изгубила ноге још пре двадесет и шест година. То је било некако одмах након смрти мог покојног оца. Била је некад лепота!»

Сви ћуте.

Од једном се трже Надежда Алексијевна.

«Шта је то? Као да прелети слепи миш. Ух, ала је то страшно!»

Па отрчи журно у собу.

«Време је, да се кући полази. Михаило Николајићу, подајте ми коња оседлати.»

«Богме већ морам и ја дома,» приметиће Владимир Сергејић.

«А зашто?» запита Ипатов. «Ноћите овде код мене. Надежда Алексијевна има само две врете до куће, а ви имате неких дванаест. Па и ви Надеждо Алексијевна, куд се и ви тако журите? Причекајте до месечине; сад ће и месец скорим изаћи, па онда вам је још видније за јахање.»

«Што му драго,» вели Надежда Алексијевна, «и онако нисам већ одавна јахала при месечини.»

«А ви ћете код нас преноћити?» запита Ипатов Владимира Сергејића.

Бога ми не знам ни сам ако вас не бих узнемиравао»

«Какво узнемиравање, молим вас! Одмах ћу дати, да вам се спреми једна соба.»

Кад се унела свећа, чај попио и Јегор Капитонић сео са Ипатовом на један преве-ранац, а «врећа» ћутећи поред њих села, рећиће Надежда Алексијевна: «Знате, то је тако лепо, кад човек јаше при месечини, па још кроз шуму. Знате, тако мило, а и страшно! Час месечина, час сенка, па вам долази, као да се неко иза вас шуња.»

Владимир се Сергејић «снисходително» смешио.

«Па онда, јесте ли бога вам кад год седели поред шуме, за мрачне, топле, мирне ноћи? Мени се онда увек чини, да двоје баш ту одмах иза мојих леђи, над мојим уветом шапућу, па се љуто кавже.»

«Е то је, знате, од крви,» уплете се Ипатов.

«Ви описујете дивно, песнички», рећиће Владимир Сергејић.

Надежда га Алексијевна премери.

«Мислите? . . . А видите, мој се опис Маши већ не би допао.»

«А зашто? Зар Марија Павловна не воли песништво?»

«Не воли, вели, све је то измишљено и није истина. А то она не трпи.»

«Чудно!» вели Владимир Сергејић. «Измишљено! Па да како да буде? Шта ће нам онда песници?»

«Та оно јесте. Ал' управо, не би ни ви требали да волите песништво.»

«Баш на против, ја волим песме, кад су одиста лепе и звучне, и кад . . . како да се управо изразим . . . кад нађем у њима своје идеје, своје мисли . . .»

Марија Павловна устаде.

Надежда Алексијевна брзо се окрену њојзи.

«А куда, Машо?»

«Идем, да смирим децу. Већ је девет.»

«А зар деца немогу лећи и без тебе?»

Ал' Марија Павловна узме децу за руку, па оде с њима.

«Данас је нешто нелагодна», приметиће Надежда Алексијевна; «а ја већ знам и зашто», придодаше полугласно. «Ал' то ће већ проћи.»

«Допустите да вас запитам», почеће Владимир Сергејић, «где ћете провести ову зиму?»

«Можда овде, а може бити у Петрограду. Само се бојим, да ми не буде у Петрограду дуго време.»

«Дуго време . . . у Петрограду? . . . Ал', молим вас, како то може бити?»

Владимир јој Сергејић узме наваћати све бољитке, згоде и дражи у великоваршком животу. Надежда га Алексијевна пажљиво слуша, а не смеће очију с њега, мислиш, учиму црте на памет, а каткад би се насмешила.

«Ја већ видим, ви сте врло речит», рећиће напоследку. «Још ћу морати бити преко зиме у Петрограду.»

«Одиста се нећете кајати», примети Владимир Сергејић.

«Ја се не кајем никад ни због чега; није вредно. Кад човек учини какву лудорију, онда треба да гледа, да је што пре заборава — па је с отим свршено.»

«Допустите ми, да вас запитам», почеће Владимир Сергејић на францеском језику после малог ћутања, «јесте ли већ одавна познати са Маријом Павловном?»

«А допустите и ви мени да вас запитам,» одговори Надежда Алексијевна са ончасним подмехом на уснама, «као због чега ме баш то питате на францески?»

«Па тако. Без и каква особита узрока.»

Надежда се Алексејевна осмехну још једном поругљиво.

«Не познајем је тако одавна. Јелте, славна девојчица?»

«Оригинална је», мумљао је Владимир Сергејић кроз зубе.

«Је л' то са ваших усана, са усана позитивног човека похвала? Не верујем. Можда вам и ја долазим оригинална? . . . У осталом,» продужиће устајући, гледећи кроз отворен прозор, «месец је већ морао изаћи, тополе се већ светле. Време је да се одлази. Морам заповедити да се красавчик оседла.»

«Коњ је већ оседлан», рече мали козак Надежде Алексијевне, изишав из хлада у башти на месечину, што баш паде на лонцу.

«Е па то је како ваља! Машо, где си? Ходи да ти кажем збогом.»

Марија Павловна дође из једне побочне собе. Господа устану од карата.

«Па баш идете?» пита Ипатов.

«Да, време је.»

Па оде баштеним вратима.

«Ала је то дивна ноћ,» повика. «Одите само па промолите лице. Зар није као да осећате свој рођени дах? Па како све мирише! Мислиш сваки цвет цвати! Збиља, Машо, ја сам рекла Владимиру Сергејићу, да не мариш за песништво. Знаш? А сад лаку ноћ — ево ми воде коња.»

Отрча брзо са лонце, баца се лако коњу у седло, викну још једном «до сутра,» лако шибну коња камцијом, па одјури долима, а козак за њом у касу.

Сви гледе за њом.

«До сутра», чуло се још једном испод топола.

Још се дуго чуо коњски бахат по мирној, летњој ноћи. Најпоследне ће рећи Ипатов, да треба ићи у собу.

«Напољу је дабогме врло лепо, ама тек морамо свршити нашу партију.»

Сви оду за њим. Владимир Сергејић узео испитивати Марију Павловну, зашто она не мари за песништво.

«Не волим песме», вели му она чисто нерадо.

«Можда сте само мало песама читали.»

«Ја сама нисам читала ни једну, него су ми читали, а ја слушала.»

«Па вам се одиста није ни једна допала?»

«Баш ни једна.»

«Па ни Пушкинове песме?»

«Ни Пушкин.»

«А зашто?»

Марија Павловна не вели на то ништа, а Ипатов се окренуо преко столице, па ће искрено приметити, није то да она само за песме не мари, не воли она ни шећер у опће, не може да трпи ништа слатко.

«Ал' има и песама, што нису слатке.»

«На пример», пита Марија Павловна.

Владимир се Сергејић почеша по глави. У опће није много песама знао на памет, па још које нису слатке.

«Ха!» рећиће на последку «знате ли

Пушкинов „Анџар“? Јелте не? Но, та песма зацело није слатка.»

«Па молим вас, да је чујем», рече Марија Павловна, а очи обори.

Владимир ће Сергејић гледнути на таван, сабра обрве, промумла, па најпоследне поче да декламује „Анџар“.

После четир прве строфе диже Марија Павловна полако очи, а кад Владимир Сергејић сврши, а она га замоли нешто се устежући:

«Молим вас, почните на ново.»

«Дакле вам се допада та песма», запита Владимир Сергејић.

«Молим вас, још један пут.»

Владимир Сергејић декламује још једном. Марија Павловна устане, оде удругу собу, па се врати са хартијом, перетом и мастилом.

«Молићу вас, напишите ми је», замоли Владимира Сергејића.

«Драге воље, драге воље», вели Сергејић, па се даде на посао. «Ал' морам рећи, чудим се, од куд да вам се баш ова песма тако допада. Ја сам је само споменуо за доказ, да нису све песме слатке.»

«Што јесте, јесте», вели Ипатов. «А шта ти судиш о тој песми Иване Илићу?»

Иван Илић по обичају само блеји у Ипатова, ал' не вели ни речи.

«Ево, готова је», рече Владимир Сергејић мећући иза последње речи једну «удивителну.»

Марија се Павловна захвали, па однесе лист у собу.

После једно по сахата донесе се вечера, а након једног сахата оду оба госта у одређене им собе.

Владимир се Сергејић више пута обраћао Марији Павловној, ал' тешко је с њоме започети разговор, а његове приповетке као да је слабо занимају. Легне па мисли, мисли на Марију Павловну и Надежду Алексијевну. Заспао би већ одавна, да му не смета комшија Јегор Капитонић. Пошто се муж Матријоне Марковне свукао па легао, забављао се још дуго са својим слугом, па му предиковао и световао га. Свака реч дође до ушију Владимиру Сергејићу, господу је само тапак вид растављао.

«Свећу доле», вели Јегор Капитонић плачним гласом, «тако је држи, да ти могу гледати у лице, та ти ћеш ме постарити и оседити, бесавесниче и бездјелниче један, постарићеш ме и оседићеш ме сасвим.»

«Ал' молим вас се лепо, Јегоре Капитонићу, рашта ћу вас ја постарити и оседити?» чуо се потмули и дремљиви слезин глас.

«Рашта? одмах ћу ти казати, рашта! Кољко сам ти пута рекао: Милка, рекао сам ти, ма куд са мном ишао у посету, а ти увек понеси од сваке хаљине по два комада, рекао сам ти, а особито — море доле свећу! — а особито од капута, казао сам ти. А ти, шта си ти море самном учинио, бездјелниче један?»

«Па шта сам учинио?»

«Шта си учинио? А шта ћу сутра да обучем?»

«Па то, што и данас.»

«Постарићеш ме и оседићеш ме, ти, угуреузе и злодјеју један, остарићеш ме и оседићеш ме сасвим. Данас већ не знам куд ћу од силне врућине. Доле, море, свећу, ка-

«Же ти се, па не спавај, кад се твој господар с тобом забавља!»

«Па рекла је и Матријона Марковна, доста је, вели, па и на што ви увек читаво чудо ствари са собом вучете, само се, вели, без невоље абају!»

«Рекла, рекла Матријона Марковна рекла! А је л' то женски посао, да се плећу у такве ствари? О, та ви ћете ме постарити и оседити, сви ћете ме оседити и постарити, да, то ћете ви!»

«Па и Јахин је казао!»

«Како велиш? како велиш?»

«Па да, и Јахин је казао!»

«Јахин! Јахин!» поновиће Јегор Капитонић прекорно. «Оседите ме и постарити, да, то ћете ви! Несретници, не знате ни честито руски. Јахин! Какав те Јахин спопао? Да бар кажеш Јефим, но то хајде де, јер је право грчко име Ефтимјос, разумеш? — Доле свећу! — Но, у брзини можеш, што ти драго, рећи и Јефим, ал' какав Јахин, Јахин,» поновиће Јегор Капитонић, ударајући гласом на Ја. «Оседите ме и постарити ви угурсузи и злодеји једни! Доле свећу!»

Па је још дуго тако поучавао и опомињао Јегор Капитонић свога слугу поред свега тога, што је Владимир Сергејић и кашљао и уздисао, и иначе показивао своје нестриљење.

Једва једном буде Милга отпуштен, а Јегор Капитонић заспи; али — и то је Владимиру Сергејићу слабо помогло. Јегор је Капитонић хрпао тако јако, па дебело, па са тако звучним прелазима од највиших до најнижих гласова, са таким звиждањем, писком, праском и брбољењем, мислиш зид се све тресе. Сиром Владимир Сергејић само што не плаче. Соба, што су му дали, заудара, а у јастуке и перине све упада. Да полуди од врућине!

Напоследку у своје очајању Ђипи, отвори прозор, па жељно гута мирисаву ноћну хладовину. Прозор му гледа у башту. Небо јасно, а месец час се огледа у бари, час се опет отегао у неки дугачек златан клас, све од самих шљока. Од једном види Владимир Сергејић на једној путањи нешто у женским хаљинама, гледа боље: Марија Павловна. На месечини дође јој лице бледо. Стоји, не мице се, а уједан пут рече нешто — Владимир Сергејић промоли опасно главу.

«Ал' човека човек шаље,
Ко господар на анџар.»

То му дође до ушију.

Та може л' бити, помисли он, дакле је песма учинила утиска Ал' наскоро Марија Павловна ућута, па му се још више лицем окрену. Могло јој да разазна црне велике очи, усне и намргођене обрве. Од једном се она трже, окрете се, оде у дебелу сенку високих багрема, па је нестале. Владимир је Сергејић још дуго стојао на прозору, онда легне, па најпосле заспи.

Чудно створење — мисли у себи преврћући се с једне стране на другу — па онда кажу, у провинцији нема ништа ванреднога Којешта! Заиста чудно створење! Баш ћу сутра да је питам, шта је тражила у башти.

А Јегор је Капитонић још једнако хрпао.

(Продужиће се.)

КОСОВО.

ПУТНИЧКА ЦРТА

ПАНТЕ СРЕЉКОВИЋА.

(Свршетак.)

оћу је падала киша, а пред зору почне дувати источни ветар од Турака на Србе.

У среду рано, на видов-дан 15 јунија пође Обилић са своја два верна побратима у турски логор. И Срби и Турци мишљаху да иде на предају Мурату. Милош је већ наишао на предње турске страже код Лаба, и Нешрија описује тај дан овим речма:

«Кад је зора разсвела и јарко сунце с врха кафеке планине своју главу помолило, дивљач и птице почеше купити своју рану, а Мурат заповеди да се у бубње забубња. Са свију страна заореше се трубље и свирале, фруле и таламбаси, тако, да се до неба разлегало. . . . Коњаници посједаше на коње, а викачи викаху по војсци: дижете се јунаци, дижете се војници! Данашњи је дан намењен, да из прса неверничких потече реком крв. Данашњи је дан убојне храбрости. . . . Има много година, како једемо со и хлеб султанов и од како сваки дан на коње седамо и мачеве пашемо. . . . Толико година нашег слатког, веселог и радосног живљења јесте због овога дана. . . .»

«Сви су војници били заузели своја места. . . . За овим Али-паша прочита јутарњу молитву са кураном у руци, раствори књигу и прочита стих главе пете: «О пророче божји, побиј невернике и лицемерце!» Чим то виде, развесели се, пољуби књигу, метну је на главу, узјаха коња и оде те јави Мурату радостан глас!» За овим приступи Мурату Евренос и рече: «Ако би ја сразивши се с непријатељима, тако учинио, као да бежим, нека ми мој султан не прими за зло, јер се у боју. . . . мора обманом користити. Пророк је казао: «рат је у обмани.» Срби су одевени у челичне оклопе, држе у десницама мачеве: и за то, када као свиње грокотајући чврсто искунљени на непријатеља правце ударе; не може им се нико одупрети; на кога нападну, на двоје га ризбију: онда их већ не можеш ни разстављати, ни назад у бегство отерати. . . .»

— «Није срамоте, рече Мурат, у боју назад ићи и бежати, јер ти знаш најбоље, како им се може најлакше додијати. Нека се отпочне бој у име божије.» У то јаве султани, да је Милош дошао и чека на улазак.

— «Ишти, Милоше, блага колико хоћеш,» рече султан и пружи му руку.

— «Свега сам задовољан код мога господара и цара Лазара,» одговори Милош.

— «Не пристоји се цару правоверних, да ђаурину пружи руку; него му пружи ногу, да је пољуби,» рече Али-паша.

Султан пружи ногу. Милош истрже мач, дохвати цара за ногу и распори га; за тим посече Али-пашу, па оде на врата као вијор, уседе, на коња и побратими потегоше мачеве крчећи себи пута право Лабу. Побратими му погибоше, а њега нису даље од српскога лагора, него на 15 минута ухвати ли.

Док су Милоша хватили, Бајазит предузме царство и команду, и продужи бој, који Нешрија овако описује: «Сви стрелци на једанпут са обе стране застрељају; многобројни Срби стајаху тврдо као гвоздене горе; кад превећ много стрела задажди, почеше се мичати, тако, е би човек рекао, канда извор црнога мора шушти. . . . или канда море или зелена отока, таласе почиње бацати. На једанпут неверници левога крила нагну на турске стрелце, потисну их назад и од преда их нападну, те им редове у двоје располове; тако исто Срби разбију и орду пазарску, која је од острагу стајала. Иза ове орде била је река Овчарица, која се напунила мртваца, само где је био мед, масло и пиринац постављен, то је место било празно. Мазге, коњи и пртљаг заплету се, и тако се тај пут затвори, и правоверни не могоше побећи, и падоше на бојишту као мученици. И тако Срби победише цело лево крило турско и свуда Турци клоуше душом, када се разгласи та брука. Од силне луке бубњева, трубљења труба и свирања свирала, од вриске коња и дозивања људи, неки испустише душу. Кратко рећи: два се мора туна сударише; мачеви засјакише, ка' огњене муње. Од сулица ветар не могаше дувати, а кад коњи у поток загазише, овај преста тећи; стреле падаху с неба на земљу, као из облака; јаукање и помагај, са земље се на небо као дим уздизаше; мач удари о мач сулица о сулицу, Ђорда о Ђорду.» И центрум српски, под кнезом Лазаром јурне на Турке, потисне их од Лаба преко Приштивке. Десно српско крило под Бранковићем није се с места ни макло. Нешрија даље вели: «Сила се српска умаљаваше од броја оних, који још у боју не бијаху.» Вук се удаљавао са девет хиљади Грдецом преко планине. Резерва је турска стајала непомична на пропаштици према Голешу. Нешрија продужава овако: «Бајазит се не макну, као ни гора са десне стране. . . . Виђаше он, да се ствар променила и да је мало фалило, па би исламска војска са свим била побијена.» То «мало» и била је издаја Бранковића и његов одлазак уз Грдеч, које кад виде Бајазит, он нареди да бозонције завичу по војсци: «Неверник је побијен и (ено га) у бегству,» вели Нешрија. И тада Србин Гамза повиче: «Ура!», а Бајазит (с бока) као муња груне, гласовито као и Гамза вичући: «Алах је највећи!» на српски центрум, јер је српско лево крило далеко било пројурило и гнало Турке, па у исто доба навале са одморном војском Јакши-бег, Шнохин бег, Шеибег, Саруч-паша, Ајни-бег, Субаша, Карамукбил, Инди-бег, Тувеци, Јаја-бег и други — т. ј. навале сви, па и они, на које је требало да Бранковић удари. «Господа, вели Мијаило из Островице, која су била одана кнезу Лазару, ти се поред њега верно и истинито јуначки борили, а други су гледали кроз прсте.» «Лазар је силно ударао на Турке; Турци кад видоше мали број Срба, опколише их, јер је издао Вук Бранковић и одступио, које кад виђе честити кнез, он рече: «нека је прозлет Вук у свима његовим делима, на овоме и ономе свету. . . . Ко хоће од мене да се одвоји, нека иде за проклетим Бранковићем; ја ћу данас да у-

мрем за веру христову и за божије цркве; онај, ко остане после мене, горе ће дочека-ти," а ово је рекао, вели се у староставној књизи, због неслоге великаша. Већ је Ситница према Грачаници текла и мутна и крвава; под кнезом Лазаром убију коња, и док је он сјео на другога коња, војска се збуни; он је орабри, али под њим погине и други коњ, и док је он успео сести на трећег коња, сав у крви са шеснајест рана, војска удари натраг и њега покрене; њега и војводу његовог Крајимира ухвати Турци и одведу Бајазиту, где увиди мртва Мурата и његова два сина на мртвачким носилима.

— «Видиш ли мртве на носилима, мога оца и браћу моју, како си се смео усудити, да се успротивиш моме оцу?» Запита га Бајазит.

Како је кнез Лазар ћутао, Крајимир му рече: «Мисли, кнеже, шта ћеш да одговориш цару; није глава врбово стабло да два пут нарасте». . . . Кнез Лазар, не обраћајући пажње на говор Крајимира, Бајазиту рече: «Веће је чудо то, како се твој отац смео усудити, да удари на краљевство српско. . . и да сам ја знао за ово, што сада очима гледам, сада би ти морао лежати на четвртим носилима; али зар Господ Бог то није хтео, због наших великих прегрешења, на нека буде воља божија.»

Бајазит заповеди, да му одма одсеку главу, но су ухваћене Лазареве војводе молиле да њих најпре погубе; Крајимир измоли од Бајазита, да држи зделу, да не би на земљу пала кнежева глава, коме опет рекне: «Заклео сам се данас Господу Богу, где буде глава кнеза Лазара, ту да буде и моја глава.» Јаничар мане сабљом, и Лазарова глава падне на зделу; други пут мане, Крајимирова главе падне на зделу, а за тим обе падоше на земљу. У том донесе јаничар главу Обилића, баца је цару пред ноге к онима двома главама говорећи: «Царе! ето две главе најжешћих твојих непријатеља!»

— «Овакве битке није било, вели Нешрија, од како људи бојеве памте. . . . Још сунце није (за Звечан и Рогозну) зашло, српска је војска била надбијена и на бојишту се видели брежуљци трупина, а главе се као кремење по земљи котрљале». . . . Срби су изгубили царство, а Турци добили царство! После битке на Косову, казује грчки историк Дука, Бајазит одабере виђене и лепе мушких и женских, у цватећим годинама, од Грка, Срба, Влаха, Арбанаса, Маџара, Немаца, Бугара и Латина, па су му свака на своме матерњем језику песме певале!

Нас далеко заведоше спомени Самодрже цркве, него хајдмо даље путем уз Косово.

Од Самодрже преко косовског стана српске војске пут води на реку Лаб, преко каменитог Бабинога моста. С леве стране пута, до Лаба, стоји тулбе, које су Турци саградиле у част бабе Милене; она ја била нека знатна и богата жена, кад је била у стању од камена на Лабу мост саградити; у чему је њезима заслуга, ми нисмо у стању поуздано рећи; толико се истинито може рећи, да је она Турцима учинила неку услугу у хватању Обилића. Баба-Миленино је тулбе већ забатањено, али се за то, с десне стране

пута, од Лаба за у Приштину, види силно гробље; с ниже гробља, спроћу српског стана, виде се два велика бреста, где су Турци ухватили кнеза Лазара, и где од Косова на до данашњег дана, вазда турска војска стана и дову очита, јер је ту ухваћен цар, чију су царевину они освојили. Више гробља стоји узвишен брежуљак, ког Срби називљу «Проклетија», а Турци «Гази-местан» (мученик), са кога се види сво Косово; на томе брежуљку, под шатором, распорио је Милош Мурата, и одма туна, поносно диже округлу главу у висину, величанствено, од белог мермера, Тулбе или Теће — то је гроб турскога цара Мурата. На Гази-местану је Мурат погинуо, у тулбету му сарањена утроба, а тело однешено и сарањено у Бруси. Около тулбета је дупла озидана ограда: у првој живи шех, а у другој су одаје за дочекивање гостију, где их ране и поје три дана без паре и динара, и без разлике вере и закона. То је царска задужбина, и ту ће човек вазда наћи богомољаца Турака, из читаве турске царевине, јер после Меке и Медине за Турчина нема светијег места од Муратова Тулбета на Косову. Унутра је у тулбету од белог мермера гроб султана Мурата I. Гази-хана; около гроба плаште свеће, а над гробом полијелеј. Од те узвишености тече река Гладна Вода у Ситницу. Од тулбета, или дома турске царевине, виде се белеле, где је Обилић узахао коња, куда је прошао, где је пао, где су га ухватили, где му оклоп расковали. Од таме пак два сата уз Лаб, код Милошеве Бање, има један гроб, који називљу «Јунаков гроб.» Ту је сарањен Обилић. На тај гроб долазе трудне Српкиње и Арнаутице, пале свеће, и моле се у тој нади, да роде децу јаку и јуначну, као Обилић. И заиста нема таквога човека, који не поштује јунака! Јунаштво је врлина у поштовању, које подједнако учествују сви народ и свију времена и свију вера и закона.

Код Бање на Милошев гроб долазе да се поклонe јунаку, а Тулбету Муратову иду као гробу мученика.

Одма до пута, с десне стране, види се много гробова, које свет начива «Јуначко гробље.» Туна су начињене две текице, од којих се у једној пале свеће и кандила, а у другој се не пале ни свеће, ни кандила, али за то излази неки мирис, који привлачи себи путнике. На 20хвати од ове две текице, поносно стоји велика Текија или Тулбе, а удутра има две гробнице, од тесаног мермера, са белегама чело главе; ни у овом тулбету нигда се не пале свеће ни кандила; у њему је вечита тишина и ноћу вечита помрчина. На питање, ко је у њему сарањен, ви ћете добити овакав одговор: «Ту је сарањен цар Ђаурски Лазар са својим првим санџактаром» (стегаоном). . . . Ступајући од споменика на споменик, са једнога гроба на други, преко неманићскога моста, сниже са ставака Вељуше и Старе Реке, у које се улива још неколико речица, ми смо већ у Приштини, престолници Немањиној. И Приштину је сва усејана српским старинама, од којих, развалине дворца, придворне цркве и дворите Немањино, на најузвишенијем месту у Приштини — изнад мора 1776 стопа, — турска влада продаје за 300 дуката. Ми се нећемо

задржавади у Приштини, а коме је стало до старина, нека прочита веома добру књигу Милоша Милојевића «Путопис праве Старе Србије,» већ хајдмо мимо турских планина висоравном ветерником преко речице Ветерника, Ајвале, к реци Грачаници, према планини Вељетену. Од Приштине је доведе около 2 сата. И глете св. Грачанице, задужбине краља Милутина. На њојзи је пет кубета; сва је оловом покривена. Ви очекујете, да звоно огласи службу божију, те да се на његов звон искупе браћа на молитву; напразно чекате: једно мало дрвено клепало није кадло да се ралегне по равном Косову и да огласи божију летурђију, те да се на далеко чује. Пошто смо прегазили реку Грачаницу, погледајте на лево, оно је планина Вељетни, а дуж пута села: Бабуш, Муљаново, Липљани, а на десно право до Ситнице, где је најшире поље Косово, место, које се зове «Пропашина.» Од Грачанице ми ћемо прејездити још преко пет речица до реке Гадимке. На лево села Гадим, Миросавље и Бинач, одклен извире Бичча-Морава, са висине изнад мора 1473 стопе; ту су развалине града Мораве; на десно је покрај нас Ситница, а пред нама Камерли-Њуприја, блато рабовичко и више њега језеро Сазлија. Но немојте се шалити, да му приступате ближе од черека сата, јер ћете намах пропасти без трага и гласа. С тога је овде постало пословицом блато рабовичко и језеро сазлијско, кад се хоће да рекне што о изгубљеној ствари, за коју се мисли, да се неће нигда наћи: то је језеро сазлијско! Из Сазлије извире Ситница. И туна је пунак Косова, јер одма иза Сазлије све воде теку на исток, кроз Качаник у Архипелаг. Из Сазлије село је Неготин, а до пута арнаутско село Сазлија. Али какво ли је оно пред нама, десно, четвртасто брдо, а шта ли је оно на његову темену? Оно вам је старинско Родимље, а од Урошеве смрти јадно Неродимље т. ј. оно је Урошев замак и Урошеви двори, одклен га је по народњем причању однео у Срем Гулуб Проић, у манастир Јазак. Оно, што се блиста и вијуга у подини брда Неродимског јесте река Неродимка, која се, веле, више Неготина дели на два крака, од којих леви крак утиче у језеро сазлијско, а десни, главни, тече на варош, на стари Качаник, покрај села Грлице, Стагова; код Качаника утиче у Лепенац, а овај више Скопља у Вардар. Код Сазлије је дакле најузвишеније Косово, јер се туна воде деле, те једне теку на исток, друге на запад, а треће, као Бичча-Морава, на север. Према нама је на југу Голеш планина, више које утиче и Ситницу Црнољевка, а сниже горња, а са Чечачице доња Дреница, састају се и утичу поред Голеша у Ситницу. Около тридесет и четири реке и речица и два језера заливају поље Косово, те је тако родно, да је још старински наш летописац о њему рекао: Мурат се заустави на Косову, на земљи изобилној златом, сребром и осталим рудима, хљебом и вином и сваком људском и скотском раном. С тога на Косову и около Косова име 18 српских градова, из времена владе Немањића, са четири велике вароши Јањево, Митровица, Вучитри и Приштину.

Као што видите, Косово је у хидростатичком смислу најзаливеније место; Косово

је веома узвишено равниште и средереда балканскога тропоља; у историјском смислу Косово је најсветија српска успомена, у таквом склопу, да се о њему слободно може рећи, да је тај склоп божанска архитектура. На средишту те божанске грађевине налазе се гробови и српских и турских јунака, и гробови два цара — српског и турског: свака је прегрш косовске земље скупочена њиним потомцима! Човек једанпут умире. И заиста, кад је тако: онда нема за човека ништа крајније, него умрети смрћу косовских јунака т. ј. или бранећи, или отимајући царство. Ропство није достојно човека. Један најлакши поглед на Косово, може уврстити Србе у ред најхрабријих народа у Европи. Негле-

руке Грдечу, између Ситнице и Приштине, и тајанствено једно другом тако шапућу, да сјаки чути може:

— У Звечану је син удавио оца — Душан Дечанскога;

— У Неродимљу је старатељ и кум Вукашин убио нејакога Уроша;

— Грдечом је одвео Вук Бранковић војску, те издао таста и цара Лазара на Косову.

У сва три догађаја поглавиту улогу игра невера. Невера је узрок туге Србине, те жалостан рајује, робује и ђаурује већ има 500 година!

1. На Ђурђев дан, прије него свапе, нема тога момка ни Ђевојке, (па и многе невјесте) које се неће окупати у ријечи, потоку, чатрњи и т. д., али напосе момци, а напосе Ђевојке.

2. Пошто сунце огране, иду момци и Ђевојке, некад обашка, а некад укупно, те се по ливадама онако обучени по трави ваљају, а ће нема ливаде, по каквој долиници, и сваки за себе пјева: Ђурђев данче и зелена траво!

3. Прије Ђурђевога дне не ваља никакав цвијет мирисати осим љубице, а на Ђурђев дан нема тога мушкога ни женскога, који неће собом убрати по један цвијет, каквога може у своме мјесту набавити; до подне га носи у рукама и мирише, а од подне за уxo

ГАЂАЊЕ ЦРНОГОРАЦА НА ЦЕТИЊУ.

дећи на све то, ипак Србина обузима нека туга на Косову; за што?

Нису узроци те туге гробови јунака, — бољом смрћу нису могли ни умрети; нису узроци те туге ни гробови оба цара: од њих никог прослављенијег и чувенијег нема — они вечно живе и живиће доклен тече крв њиних потомака; није узрок те туге ни цвеће косовско: оно миром мирише; нису узрок те туге ни силне развалине косовске, ничега вечитога на свету нема; није узрок те туге ни свршетак боја, јер једна битка није кадра да упропасти један народ. . . . Ту тугу и жалост у грудма Србина проузрокују три злочинства, које се једно с другим рукују, и једно друго дозивљу над пропаштином царства српског на Косову: Звечан дозивље Неродимље, Неродимље Звечан, а обоје пружају

НАРОДНО СУЈЕВЈЕРИЈЕ

или

врачање, слутња и бајање.

Скупио и описао

ВУК ВРЧЕВИЋ.

дио први.

ЧАРОВАЊЕ О ПОДИШЊИМ ПРАЗНИЦИМА.

(Продужење.)

в. Ђурђев дан.

Обичаје и басновјерје народње о Ђурђевога дне описао је пок. Вук,^{*)} које по свој прилици ради народ по Србији и Војводини, и доста сличне на оне овдашњег народа. Ево што овдашњи — понајвише — момци и Ђевојке раде.

^{*)} Живот и обич. народа српскога, на стр. 28.

носи. Многе Ђевојке и момци држе ноћу цвијет у њедра, те једно друго у јутру крадилице од родитеља дарива, а то, да би се оне године поженили и поудали.

4. Нема тога чобана, који неће на Ђурђев дан (као и на божић) изврћи пушку преко свога тора, па рече: колико ово зрно од дома (далеко), толико вук од тора.

5. У Црној Гори, по селима Боке которске и по Херцеговини, а не само по Боки, као што пок. Вук каже,^{*)} нађу се три Ђевојке другарице, које су већ за удају прирасле, те на Ђурђев дан у јутро, прије по сунце гране, отиду на воду, ништа у путу не говорећи, а пошто наточе судове воде, иду једна за другом. Најпрва носи у њедра проса и грабова лишћа, те она, те је у срије-

^{*)} Вук. Живот и обич. народа српскога стр. 29

живност праведно се може поносити речницима Вуковим и Даничићевим, каквих немају још ни друге словенске књижевности, старије и богатије од српске. — И. И. Срежњевски (у записима руске академије 1866) вели: „То је најбољи речник од свију до сад изданих о старим дијалектима словенским.“

IV.

Године 1850 превео је у Бечу „Приповијетке из старог и новог завјета,“ које су штампане у сва три српска говора, обојим словима (последње 9-то издање ћирилицом у Загребу 1873). То је до сад у нашој књижевности најбоља црквена историја за децу. — С рускога је превео А. Н. Муравијева „Писма о служби бојжој“ (Нови Сад 1854, последње је 3-ће издање у Београду 1867). То је дело у руском оригиналу доживело до сад више од 10 издања, доцнија обично у 40.000 комада. — Године 1864 изашао је у Бечу „Псал-

тично законодавство; а од поетичних дивне лирике, прекрасних идила, изврне дидактике, књига о Јестири као неки историјски роман, и пророчки списи. Пророци су пак — по Шеру — „Вође народне у јеврејској држави, опозиција, заступници народних користи против царскога насиља, гласници правде и јавнога мишљења. Они не би могли играти тих улога без наслона на стару веру у Јехову, с тога изједначаваху своју демократску мисију с вољом бојжом.“ — На послетку, превод Библије богати језик многим лепим речима и реченицама; а шта то вреди, видеће се најбоље кад напоменем, да је Шилер, пре по што ће написати свога Дон Карлоса, читао Лутеров превод Библије само ради тога, да боље изучи немачки језик.

V.

Напред смо побројали дела, од којих би два три довољна била за сталан споменик и украс читавог једног радљивог живота; али то нису сва, која ће у српској књижевности име Даничићево

VI.

Што је до сад речено показује довољно шта значи Даничић у српској књижевности; а сад ћу у кратко да опишем течај његова живота.

Ђ. Даничић (по књижевном имену, а по породичном Поповић) родио се у Новом Саду месеца априла 1825. од оца Јована, свештеника, и матере Ане, родом из Сомбора, која је после ране смрти мужевље подигла и одгајила пет синова. Пошав од 10 година у гимназију, свршио је у Новом Саду 5 разреда, а у Пожуну 6-ти и филозофију, све са одличним успехом. У лутеранском лицеју професори му беху; Шреер (Schöer), који под књижевним именом Chr. Oeser написа многа ваљана дела, Мартин Ковач и други. Године 1844 пређе у Пешту у права. Ту остаде само годину дана, јер он није тежио за зеленим сто правде, већ на широко поље науке о језицима.

У јесен 1845 отиде у Беч, које место за њега беше од пресуднога значаја као и за Вука.

НАРОДНО ПОЗРИШТЕ У БЕОГРАДУ.

тир.» Кад је шабачки владика Гаврило видео како је леп Даничићев језик у Псалтиру, он је свој превод у рукопису бацно у ватру. — Године 1868 изађе у Београду „Свето писмо,“ цело, стари завет од Даничића а нови од Вука (Нови завет 1847, Псалтир 1864 а цела Библија 1868). Исто је изашло и латиницом (Пешта 1868), а после је обоје прештампавано у различним форматама. Ново издање, у ком су побележена паралелна места, изашло је у Београду 1871. Вук не дочека да му превод Новог Завета изађе у Србији!

Превод целе Библије увек је знаменит догађај у свакој књижевности, а у гдекојима и од епохалне вредности. Библија подмирује најпре потребу науке о вери. Али она је уједно и књижевност јеврејскога народа, једнога од најзнатнијих на истоку. Да бисмо стару јеврејску књижевност очигледнијом учинили, применићемо на њу садашње наше појмове. Мојсијеве су књиге најстарији писани докуменат о човечјем роду. Од прозаичних дела имају у Библији: митови, приче и историја, догме и литургија, друштвено и поли-

вечним учинити; и други списи тога одличног духа заслужују пуну пажњу и стално признање. Многи се још налазе у „Slavische Bibliothek,“ „Гласнику,“ „Radu“ и другим повременим списима. Од њих спомињем само: Лекције из српске књижевности, разрешење српске Тајне буквице, Акцентуацију. О промени сугласних од Хатале, О граматици Ђ. Крижанића, први падеж мушких на о и е, историја компаратива, многе оцене књига, и различне старине. Све те и остале ситуије списе његове ваљало би што пре скупити у зборнике. Иза напредака у науци настаје потреба, да се од времена на време прикупља ново добивено, па да се пореди са пређе знаним и одвоји битно од неважног. Особито ваља, да се даје преглед свагдашњег стања науке за оне, који не могу непрестано пазити на различне гране знања, а опет би ради били да не заостану у духовној тежњи садашњости, као: у српском језику, земљинсу, историји, књижевности, народопису и статистици; јер је „ружно бити незналица у домаћим стварима.“

Као што је Вук у Конитару, тако Даничић у Вуку и Миклошићу нађе сродне духове, од којих му је први, по његовим речима: „открио благо српскога језика, а други му даде видјело, да може то благо видјети и разумјети.“ Он их се обојице и сад радо сећа. О Миклошићу вели у једном писму: „Кад год сам одлазио од њега, увијек се осјећах духовно опорављен и оснажен. И сад се сјећам с највећом радошћу ријечи, које ми једном рече после разговора о стању славистике: „Жетве је много, а посленика мало.“

Тако спреман остави Даничић у јесен 1846 у бечком универзитету права, те се даде са свим на филологију. Његове студије доведоше га још у тешњу свезу са оцем новије српске књижевности, Вуком, коме Даничић у многоме помагаше, као: при издавању Рјечника, Новог Завјета, Народних прјесама и приповиједака. Године 1847 изађе прво самостално дело младога научника „Рат за српски језик,“ које му поред многостраног признања прибави и диплому ученога друштва у Београду. Године 1852 дође Даничић у

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ЦРНОГОРКА. СЛИКА ЈАРОСЛАВА ЧЕРМАКА.

